

Jednodětnost v České republice

Hana Hašková, Radka Dudová, Kristýna Pospíšilová
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Proč studovat jednodětnost v ČR?

- **reprodukční chování**

- jedináčci: ve střední a východní Evropě jedináčci relativně častí již u žen narozených mezi 1930-1940; jejich podíl se u žen narozených od 60. let zvyšuje (Breton a Prioux 2009)
- trvalá bezdětnost narůstá také, ale z nízké úrovně (např. Miettinen et al. 2015; Sobotka, 2017)

- **reprodukční ideály, preference a plány**

- v ČR se od začátku 90. let do roku 2011 zvýšil podíl žen v reprodukčním věku, které považují za ideální mít jedináčka z méně než 5 % na mezinárodně vysokou úroveň 20 % (Sobotka a Beaujouan 2014)

Výzkum jednodětnosti

- nízká plodnost / sub-replacement fertility
- jen málo studií zaměřených na jednodětnost
- 80. léta USA – psychologické studie jedináčků
- Evropa – snaha vysvětlit nízkou plodnost
 - v některých zemích lze pokles porodnosti vysvětlit zejména nárůstem bezdětnosti (Německo a Anglie + Wales) (Jefferies 2001); v jiných nárůstem jednodětnosti a „malých rodin“ (Francie, Itálie a Španělsko) (Breton, Prioux 2009)
- V ČR jen několik studií
 - Rabušic a Chromková-Manea (2007) – analýza dat z let 2001 a 2005, pokus o odhadnutí trendu k jednodětným rodinám
 - Kyzlinková (2013) – analýza bezdětnosti a jednodětnosti na mužích a ženách starších 40 let
 - Chromková–Manea, Vondráčková, Matula (2014)

Proč se lidé rozhodují pro jedno dítě?

- Do jaké míry se jedná o volbu?
- Teorie kulturní změny – změna hodnot a norem, individualizace
- Perspektiva životních drah – změny v průběhu života
- Ekonomizující teorie; kombinace práce a péče – bariéry rodičovství

Jací lidé mají jedno dítě?

- nejvýznamnější faktory: pozdní rodičovství a absence partnera
- další možné faktory:
 - velikost původní rodiny (jedináčkovství se dědí)
 - vzdělání a socioekonomický status
 - hodnoty
 - velikost místa bydliště
 - (Breton, Prioux 2009; Jefferies 2001; Kyzlinková 2013)
- faktory se pro ženy a pro muže mohou lišit

Okolnosti, které mohou ovlivňovat volbu v dané zemi:

- státní sociální politika preferující určitý počet dětí v rodině
- náklady na péči o děti, situace na pracovním trhu, genderové aspekty kombinace práce a péče
- normy spojené s rodičovstvím, bezdětností, jedináčky
- vysoká rozvodovost, nestabilita rodiny
- konkurenční náplň života – volnočasové aktivity, pracovní naplnění

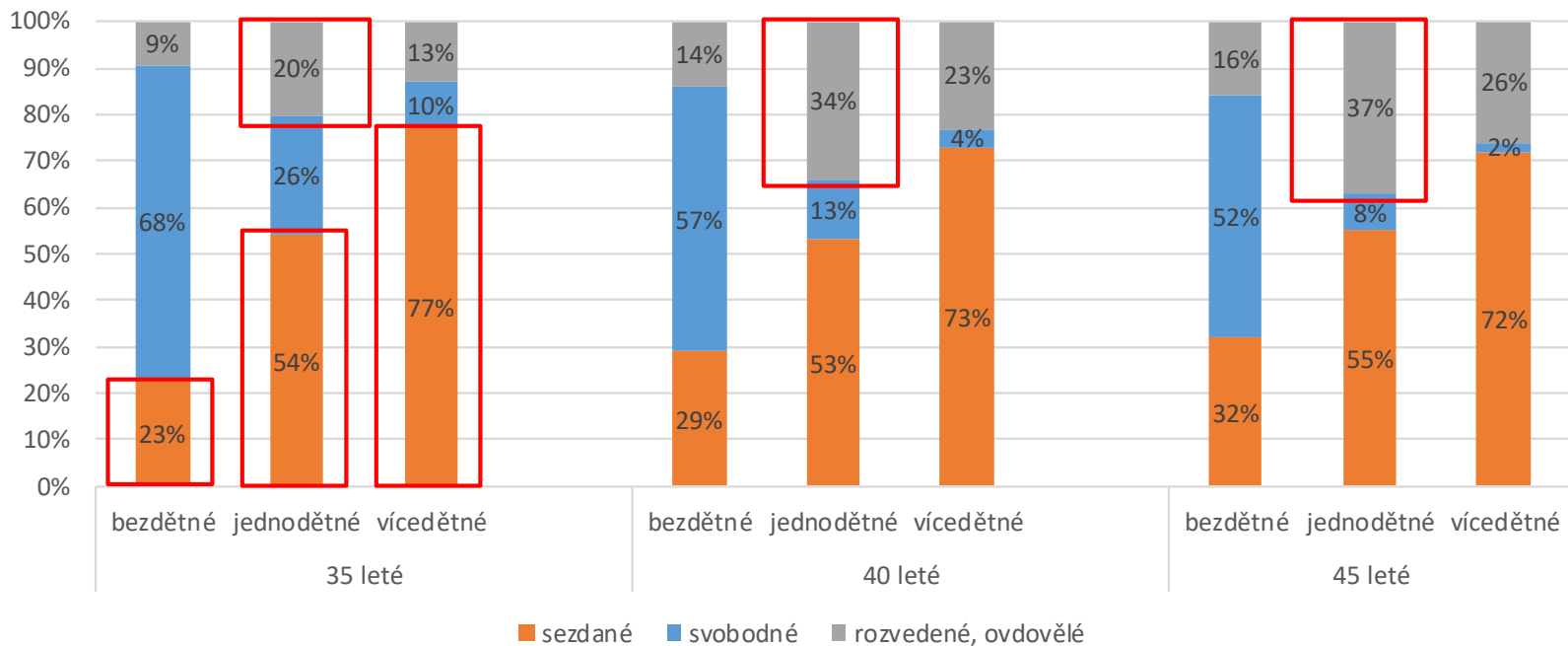
Sčítání lidu, domů a bytů 2011

- údaje o plodnosti – pouze ženy
- vybrané věkové skupiny: 35, 40, 45
- charakteristiky žen bezdětných, jednodětných, vícedětných
- rozdíly lze pozorovat podle:

rodinného stavu, vzdělání, velikosti místa bydliště, oboru studia, typu zaměstnání, kategorizace ISCO atd.

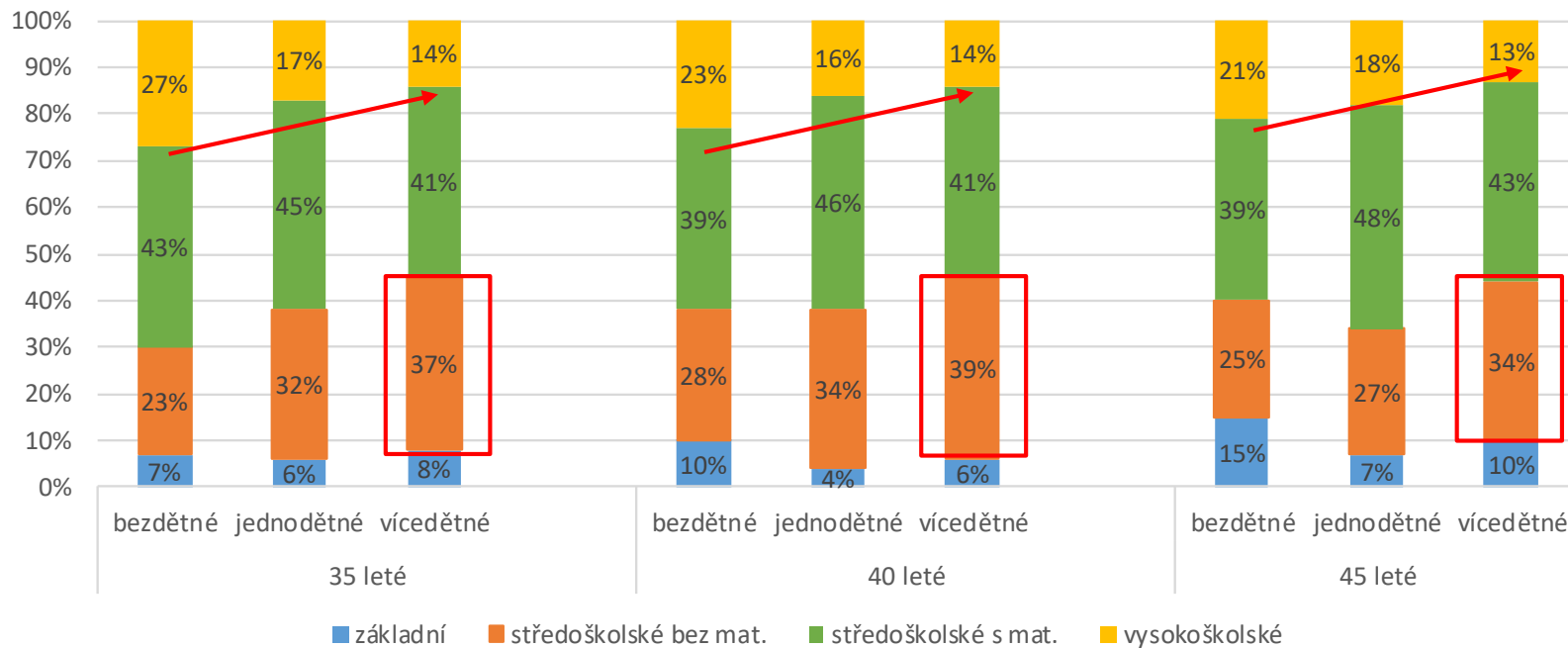
Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – popisná statistika rodinný stav

Bezdětné, jednodětné a vícedětné ženy podle rodinného stavu
(35, 40 a 45 let)

Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – popisná statistika vzdělání

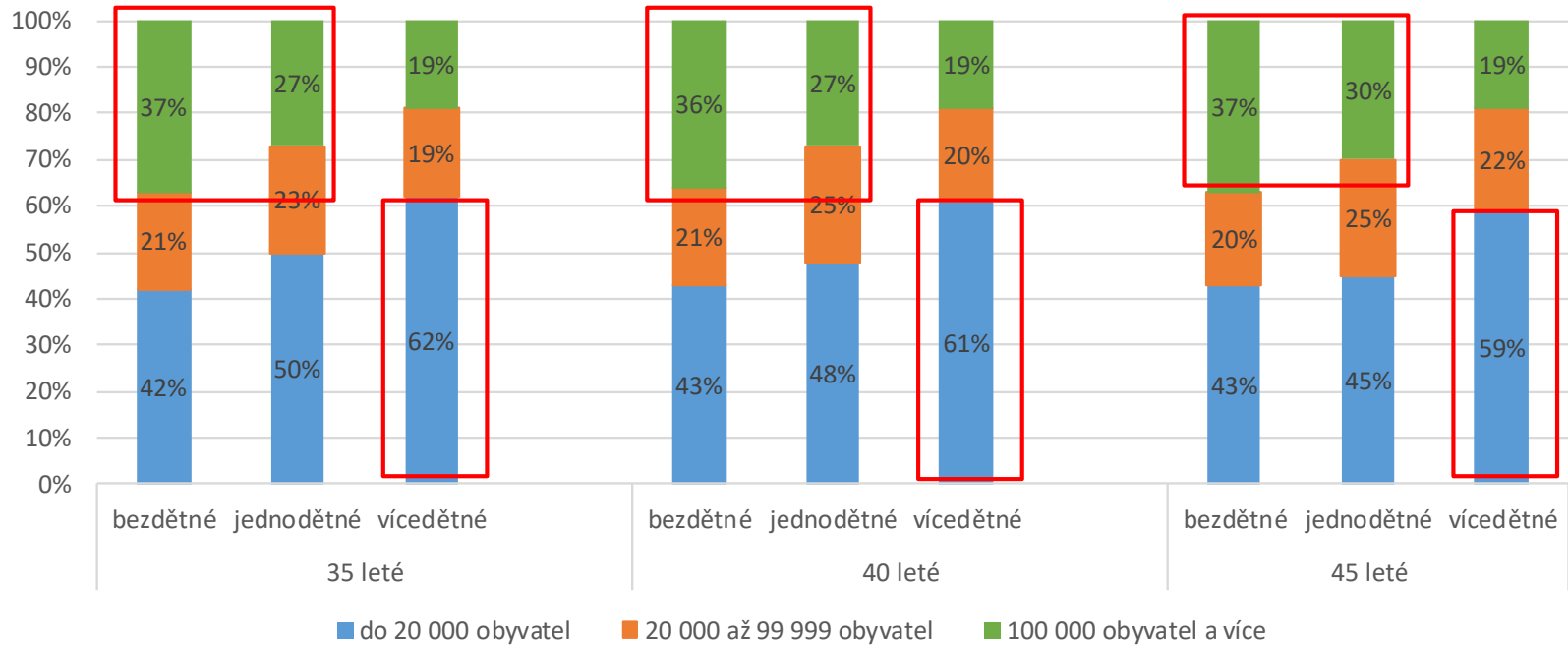
Bezdětné, jednodětné a vícedětné ženy podle vzdělání
(35, 40 a 45 let)

Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – popisná statistika

velikost místa bydliště

Bezdětné, jednodětné a vícedětné ženy podle velikosti místa bydliště,
(35, 40 a 45 let)

Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – popisná statistika

typy zaměstnání

Podíl **bezdětných žen ku matkám** podle typu zaměstnání

	35	40	45
umělkyně, modelky, sportovkyně	51%	28%	28%
zákonnodárkyně, vedoucí a řídící pracovníce	46%	22%	15%
armáda, policie, ostraža	41%	14%	14%
vědkyně, výzkumnice, přednášející	43%	26%	19%
služby, prodej	32%	17%	13%
techničky	36%	18%	14%
řidičky, doprava	34%	16%	16%
řemesla	24%	16%	11%
zdravotnice a ošetřovatelky	28%	15%	13%
učitelky a sociální pracovníce	34%	18%	13%
manuální činnosti, manuál. činnosti ve výrobě	25%	14%	12%

Podíl **jednodětných matek ku vícedětným** matkám podle typu zaměstnání

	35	40	45
umělkyně, modelky, sportovkyně	42%	36%	36%
zákonnodárkyně, vedoucí a řídící pracovníce	41%	31%	25%
armáda, policie, ostraža	41%	35%	25%
vědkyně, výzkumnice, přednášející	39%	22%	26%
služby, prodej	35%	26%	22%
techničky	33%	26%	23%
řidičky, doprava	31%	24%	22%
řemesla	31%	20%	16%
zdravotnice a ošetřovatelky	30%	22%	20%
učitelky a sociální pracovníce	29%	20%	20%
manuální činnosti, manuál. činnosti ve výrobě	27%	19%	15%

Pozn: oranžová barva – vysoký podíl bezdětných/jednodětných,
zelená barva – nízký podíl bezdětných/jednodětných

Kvantitativní analýza

- Data: výběrové šetření Životní a pracovní dráhy 2010

CVVM, SOÚ AV ČR, 2010

kvótního výběru, face to face rozhovory, reprezentativní vzorek populace ČR ve věku 25-60 let na základě pohlaví, věku, vzdělání, velikosti místa bydliště a regionu, N=4010

- Metoda: binární logistická regrese
 - šance, že nastane sledovaný jev pro určitou skupinu respondentů a respondentek při kontrole ostatních proměnných v modelu

Analýza rodičovských plánů

- co vede bezdětné ženy a muže k plánování jedináčka
- co vede jednoduché rodiče k tomu, že další dítě neplánují

Model 1

rodičovské plány **bezdětných** mužů a žen ve věku 25-40 let, kteří plánují mít děti, N=545

- závisle proměnná - odpověď na otázku, kolik dětí plánují
- predikce situace, že plánují jedináčka (1) oproti plánu mít více dětí (0)

Model 2

rodičovské plány **jednoduchých** mužů a žen ve věku 25-40 let, N= 286

- závisle proměnná - odpověď na otázku, jestli plánují další dítě/děti
- predikce situace, že další dítě neplánují (1) oproti plánu mít více dětí (0)

Model 1 – kdo plánuje jedináčka? Bezdětní ve věku 25-40 let

Proměnná	Kategorie	Koef. B	Exp (B)
Věk, 3 kategorie	25 až 30 (ref.)		
	31 až 35	0,64	1,9 (nesig.)
	36 až 40	1,55	4,71***
Velikost místa bydliště	vesnice (ref.)		
	město	-0,67	0,51*
S kolika sourozenci vyrůstal/a	kardinální proměnná, 0 až 8	-0,42	0,66*
Pečuje o rodinu – nemohoucí, dlouhodobě nemocné, postížené členy	ne (ref.)		
	ano	1,75	5,73**
Životní úroveň domácnosti	dobrá (ref.)		
	ani dobrá, ani špatná	0,29	1,37 (nesig.)
	špatná	0,36	2,87**
Změnil/a v dospělosti své představy o počtu dětí	ne (ref.)		
	ano	0,82	2,26**
	neví	0,60	1,83 (nesig.)
Konstanta		-1,73	0,18***

Pozn.: (ref.) = referenční kategorie; * = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$;
 *** = $p = 0,000$. Omnibus Test of Model Coefficients = 0,000, Hosmer-Lemeshowův test = 0,676, Nagelkerkeho R^2 = 0,181, N=545

Model 2 – kdo již další dítě neplánuje? Jednodětní ve věku 25-40

Proměnná	Kategorie	Koef. B	Exp (B)
Věk, 3 kategorie	25 až 30 (ref.)		
	31 až 35	0,18	1,19 (nesig.)
	36 až 40	1,37	3,92**
Vzdělání, 3 kategorie	SŠ s maturitou (ref.)		
	ZŠ a SŠ bez maturity	0,95	2,58**
	VŠ	-0,39	0,68 (nesig.)
Pohlaví	muži (ref.)		
	ženy	0,72	2,06*
Ideální bydlení	s partnerem, sezdane (ref.)		
	s partnerem, nesezdane	0,39	1,48 (nesig.)
	jiné uspořádání	2,90	18,14**
Věk prvního dítěte	do tří let (ref.)		
	nad 3 roky	1,65	5,18***
Konstanta		-1,89	-1,15***

Pozn.: (ref.) = referenční kategorie; * = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$; *** = $p = 0,000$. Omnibus Test of Model Coefficients = 0,000, Hosmer-Lemeshowův test = 0,783, Nagelkerkeho R^2 = 0,421, N=286

Závěr

- jednodětnost nezanedbatelná
- perspektiva životních drah – lidé přehodnocují rodičovské plány s ohledem na měnící se souvislosti života
- vliv hodnotových orientací, ale zejména podmínek pro rodičovství na nízké reprodukční plány – plánování jednodětnosti totiž častější mezi
 - nízkopříjmovými skupinami
 - zatíženými péčí o další nesoběstačné členy rodiny
 - matkami
- důležitost hranice tří let: 5x vyšší šanci plánovat 2. dítě mají ti, jejichž 1. dítě nepřesáhlo 3. rok života
- realita vs. plány?
 - jednodětnost je častější mezi matkami s VŠ vzděláním a z větších měst (SLDB 2011)
 - jednodětnost plánují častěji lidé s nižším vzděláním a z menších obcí (Životní a pracovní dráhy 2010)

Děkujeme za pozornost!

Kontakty:

Hana.Haskova@soc.cas.cz

Radka.Dudova@soc.cas.cz

Kristyna.Pospisilova@soc.cas.cz